Sång öfver Grefve Gustaf Philip Creutz; af Franz Michael Franzén, Magister Docens vid Akademien i Åbo. Skaldestycke, som vunnit Stora Priset år 1797

Bokutgåva

Texten ingår i *Svenska Akademiens Handlingar Ifrån År 1796. Andra delen*, s. 41–55. Tryckt hos Carl Delén och J. G. Forsgren, Stockholm 1802.

SÅNG

ÖFVER

GREFVE

GUSTAF PHILIP CREUTZ;

AF

FRANZ MICHAEL FRANZÉN,

MAGISTER DOCENS VID AKADEMIEN I ÅBO.

Skaldestycke, som vunnit Stora Priset år 1797.

Nej, Creutz! *du lefver, himlalåga!*
Den höga rymd du innehar,
Så vidsträckt är som din förmåga,
Så präktig som din bildning var.
Gyllenborg.

Ingen Erato på Tules fjällar
Gratierna böd till dans. Der klang
I dess stormbebodda hällar
Ingen Lesbisk sång. Blott Rota 1 sprang
Tjutande kring heden; och i spåren
Döden flög från rad till rad.
Barden stod på klippans brant: och håren
På hans hjessa reste sig. Han qvad:
Såsom nordanvinden skarpa,
Stormade hans ljud: och på den harpa,
Der hans djerfva finger lopp,
Stänktes blod af slagna kämpars tropp.

Långsamt mogna vettet och behagen.
Hemsk var denna sång: var blott ett skri
Af barbaren, som betagen
Tryckte känslan ut med raseri.
Som ett norrsken blänkte öfver norden

Denna skaldkonst rysligt vild.
Men ock den försvann. Ej mer på jorden
Syntes Vallhalls aningsfulla bild.
Namnets seger öfver tiden
Mer ej tjuste: blott om rof var striden.
Samma stumma döda natt
Öfver norden, öfver södern satt.

Redan strålar öfver Roms ruiner
En ny dag från Orientens rand:
Knappt en dunkel strimma skiner
Öfver runorna i Götens land.
Tusen taflor våra häfder gömma:
Ingen skald dem vecklar opp.
Hjeltars minnen bort med tiden strömma;
Obesjungen Vasa slöt sitt lopp.
Helsad blott af fågelns qvitter
På en thron af berg naturen sitter,
Och i hafvet ser sin bild,
Dristigt skön och majestätligt vild.

Men förvånad Manhem ser omsider
Sjelf sin storhet vid Europas lof.
Segerns gyldne vinge sprider
En ny anda öfver land och hof.
Snillet vaknar, skyddadt af Christina:
Och ren gro på Mälarns strand
Pindens blommor. Ack! men de förtvina
Undan vården, Stjernhjelm, af din hand.
Främlingar här under Polen,
Sakna de den eld, som stänks af solen
Öfver Mantuas lagerlund,
Öfver Lesbos myrtenkrönta sund.

Hvad! om Göten, dristig som naturen,
För sitt snille bröt en egen ban:
Och bland Polens öcknar buren
På en klippa i dess ocean,
Sjöng om stjernehvalfvet, som kring fjällen
Svängs af en osynlig hand,
Sjöng om gastars skrän i norrskensqvällen
Mellan isberg längs vid hafvets rand? –
Nej, bland cypriska Favoner,
Följd af Gratier och Kupidoner,
Der naturen sorglös ler,
Föddes Skönheten: – och föds ej mer.

Endast bjellrors klang bland frusna klippor
Harmonin i våra bygder är.
Blott af hastigt vissna sippor
Är den namnsdagskrans vår sångmö bär.

Ville än naturen sin förmåga
Visa inom vinterns zon
I Dalin: hvad var hans snilles låga?
Blott en lusteld vid Lovisas thron.
Blott att roa hennes tärnor,
Flög den opp i solar och i stjernor,
Med ett lekande behag,
Flygtigt tända för en bröllopsdag 2.

Hvilka syner! Afrodites dufvor
Kyssas här uti en mossig tall.
Nymfer der på hedens tufvor
Lockas utaf ljufva flöjters skall.
Hvilken trollmakt alla sinnen röna!
Allt har en ovanlig glans.
Sällsamt skön är norden i sin gröna,
Evigt gröna, stjernbeströdda krans.
Skön är klippan sjelf, som nickar 3
I den lugna sjön: dit månen blickar
Mellan rönnens drufvor ner,
Och en himmel i dess spegel ser.

Och der stå, som elyseiska hamnar
Bilder opp af skönhet och behag:
Dem förtjust hvar yngling famnar
Och ser verlden i en nytänd dag.
I oskyldighetens hvita slöja,
Hand i hand med kärleken,
Daphne syns: och tusen hjertan röja
Nu med sorg, att de ej älskat än.

Hofvets döttrar gå i tårar
Bort att sucka öfver flärdens dårar,
Som för qval, i skimmer klädt,
Sälja hjertats, sälja dygdens rätt.

Nya känslor, nya dygder vakna
I de Göters jernbeslagna bröst,
Som ej mer med tomhet sakna
Carls och krigets fasansfulla röst.
Gylfes skär för deras tjusta villa
Blott Dianas lunder te:
Och med Atis hvar af sin Camilla
Får en skymt i hoppets spegel se.
Endast kärlek doftar linden,
Blickar månen, susar aftonvinden,
Och hvar stjerna tyckes se
Blott på skalder och på älskande.
Der du satt ibland ett bortgömdt slägte,
På det öde Finlands vilda strand:
Ädle yngling! o hvem räckte

Detta snillets prisma i din hand?
Detta trollglas, som en dager brutit
Af så öfverjordisk glans
På din tafla, der tillsamman flutit
All den skönhet i naturen fans.
Äga kärleken och våren
Någon blomma, som ej föll i spåren
Af din Atis: kastad dit
Af en blyg, försvinnande Charit?
Tystnen forsar, och du storm, som tjuter
Mellan bergen, tystna för de ljud,
Denna Amfions lyra gjuter
Bland ett folk, som lånar björnens skrud.
Hör dem, Nord: må Södern sjelf dem höra,
Mer förvånad, mer förnöjd,
Än när Ossians vilda sång dess öra
Rysligt slog från Skottlands kala höjd.
Är det dessa Göters sträfva,
Hjeltelika språk? Se lätta sväfva
Gratierna i dess drägt,
Genomskinlig, rörlig för hvar flägt.

Lyssnen än, J sångens yngre söner:
Och det altar i naturens lund,
Som hans sköna lager kröner,
Tyst besöken i er skaldestund:
Lyssnen länge, förrn J vågen blanda
Edra toner med hans sång,
Der i Svenska ljud med Grekisk anda
Känslan går en så harmonisk gång,
Der med sanningsklara strålar
Skönheten så ren, så ljuf sig målar,
Som i Elyséens flod
Hennes bild för Platos ande stod.

Höga skugga! ren dit opp försvunnen,
Ser du henne der i himmelsk dag:
Ser en urbild här ej funnen,
Till din dröm om skönhet och behag:
Af hvars återsken i dina sånger,
Under plågans öfvervigt,
Vi oss trösta: fruktan, qval och ånger
Tjusas bort af en oskyldig dikt.
Denna verld, ej sedd med sinnen,
O hvem skapte den? Månn dunkla minnen
Från en forden ande-sfer
Väcka snillet ur sin dvala här?

Dessa ensamhetens tysta tårar,
Denna köld för allt det gyldne grand,

Hvilket mängdens ögon dårar,
Då det fjerran ses i lyckans hand,
Denna trängtan, evigt lyft på vingar
Åt en högre salighet;
Detta själens qval, som stoftet tvingar
I dess flygt åt sin fullkomlighet;
Detta hopp, att en gång hinna
Systersjälen af en älskarinna
I ett landtligt paradis,
Sedd så ädelt skön, så menlöst vis.

Detta allt i lifvets morgondager
Dig, o Creutz, en hemlig tjusning gaf.
Förrn dig vinkat ärans lager,
Var du skald, och viste ej deraf.
Än med Maro irrande kring heden,
Njöt du fordna ålderns bild;
Än försvann i ett Miltoniskt Eden
Ofvan skyn, från jordens söner skild;
Tills du steg fullkomnad neder,
Och blef landets, och blef menskors heder;
Och förvarade ditt namn,
Yngling! i odödlighetens famn.

Men ej nöjd att med ditt snille tjusa,
Ville du ock gagna med din dygd:
Och du lifgaf med din ljusa
Med din varma själ din hela bygd.
Sen din morgon helgats åt behagen,
Konsterna och kärleken:
Du åt mödor offrade opp dagen,
Och var statsman och var menskovän.
Denna skönhet, hvaraf glödde
Hvarje tanke, som din ande födde,
Röjde du ej blott i sång,
Men i verk, i hela lifvets gång.

För Arkadiens sköna drömverld buren,
Du i pligtens hem dig skapte den.
I ditt snille fann naturen,
I ditt hjerta menniskan en vän.
Sårad djupt af lasten och af flärden,
Och förlåtande likväl:
Du ej knotade att finna verlden
Olik bilden i din rena själ.
Oskulden af ungdomsvåren
Du förente med det ljus af åren,
Som förstör, till menskans blygd,
Mången dröm om sällhet och om dygd.

Fridens härold, sänd af fosterlandet,

Du försvann till söderns milda zon:
Der din vishet höll opp bandet
Mellan Vasars och Bourboners thron.
Brinnande, att nya syner röna:
Du af tusen föremål
Valde ut det sanna och det sköna
Åt ditt land till nyttigt ändamål.
Snillets ande fann ett tempel
I ditt hus: och konsterna sin stämpel
Räckte åt din säkra hand,
Nordens son, i sjelfva smakens land.

Politikens mörka min ej skrämde
Gratierna från sin älsklings spår:
De ännu hans lyra stämde,
Och med myrten kransade hans hår.
Dock de sörjde: staten hade vunnit
Undan dem hans snilles skatt.
Hvilka sköna skapelser försvunnit
Med hans hufvud ner i grafvens natt!
Så i bubblan, då hon hinner
Glimrande åt skyn, der hon försvinner,
Osedd spelt med skiftad färg
Mången bild af lunder och af berg.
Fosterlandet, freden, menskligheten
Främst för allt du satte, ädle man!
För din själ odödligheten
Var ett straff, om dygd ej henne vann.
Fosterlandet, att dess väl bevaka,
Du förlät med lydig flykt:
Och med glädje i dess famn tillbaka
Flög: från Seinens sköna stränder ryckt,
Från ett folk, hvars tjusta sinne
Ser dig än i ett så älskvärdt minne,
Vid dess thron med vördnad hörd,
Med triumf ibland dess snillen förd.

Der *Le Kain* i scener, Romerskt höga,
Tjuste dig med fruktan och med hopp;
Eller *Buffon* för ditt öga
Lät naturens stora riken opp;
Eller samtal slöto för dig dagen,
Såsom i Aspasias hus,
Då hvart ämne, utsökt af behagen,
Rördes i sin flykt af snillets ljus:
Hade vänskap, tid och vana
Ren ett annat hem dig hunnit dana,
Sverges son! men intet band
Skilt din själ vid dina fäders land.

I din flykt, hvem bringar dig att stanna?
Hvilken vis, så rik på muntra år!
Hvarje skrynka på hans panna
Talar sanning mellan silfverhår!
Ädel står den borgerlige mannen,
I så Romerskt enkel drägt,
Bland de stora. Lasten, som tyrannen,
Såg ej denna uppsyn oförskräckt.
Det är Franklin. Stum ser flärden
Denna rena dygd från andra verlden.
Creutz! han räcker dig sin hand,
Sämjans tolk ifrån de frias land.

Glad med denna helsning, länge saknad
Ifrån Vinland, Sverges fordna vän,
Kom du hem; och liksom vaknad
Ur en bildrik dröm, dig fann igen
Bland de berg, de skogar och de sjöar,
Der du först din känsla rönt,
Och ännu med sina tusen öar
Fann du Sverge så romantiskt skönt.
Tjust bland Mälarns tysta lunder,
Åt din hvilas lyckligt gömda stunder
Reste du ett landtligt tjäll,
Der med vänner och naturen säll.

Öfver rangen höjde sig ditt snille,
Öfver ståten höjde sig din dygd.
Men dock en gång lyckan ville
Se förtjenstens öde utan blygd:
Och hon lyfte dig, att närmst vid thronen
Stå dess prydnad och dess stöd:
Der din ena hand du åt nationen,
Och den andra åt Monarken böd.
Sanning talte du för makten,
Såg blott skal i högheten och prakten,
Och med enfald från din höjd
Smålog ner åt hvar oskyldig fröjd.

Mången ny förtjenst och sällsynt gåfva
Af din örnblick ses i dalens skygd:
Och ett tidehvarf sig lofva,
Renadt genom smak, som genom dygd.
Alla prydnader af konsten sprida
Öfver Sverges bygd sin glans.
Gustaf på dess thron, Creutz vid hans sida
Sjelfve fläta vitterhetens krans.
Öfver Svenska språkets tempel
Sväfva deras lysande exempel,
Hviskande med himmelsk röst,

Än i talarns, än i skaldens bröst.

Men ett sällsynt lof bland snillets söner,
Tjusta lätt af sköna villors sken,
Creutz, din vandels ära kröner,
Såsom ljuset glänsande och ren.
Snille blott i fantasiens rike,
Du en vis i staten var:
Gjorde ej ett medel af din like
För en bragd romantiskt underbar;
Köpte icke glans för nytta,
Sökte ej med maktens spira flytta
Till din bygd i polens land
Drömda bilder från Atlantens strand.

Att välsignas ock i nödens hydda,
Ej att lysa blott i minnets sång
Var ditt mål – men hastigt flydda
Höljdes spåren af din visa gång. –
Lyfte du med konst, natur och lycka
Denna stam af sällsynt dygd,
O Försyn! att i dess mognad rycka
Från dess land dess frukter och dess skygd.
Ack! han föll: och vidt kring jorden
Klagades hans fall; och stum från norden
Flög den Genius, som dit
Vinkat konster, vinkat dygd och flit.

Fåfängt vid hans röst från fordna verlden
Smaken kom, ej konstlad och ej vild:
Prakten, vällusten och flärden
Resa på dess thron en sminkad bild.
Gråt natur: och du hans tvillingstjerna,
Ensam lemnad i din gång,
Göm dig mulen: knappt en landtlig tärna
Nämner mer hans oskuldsfulla sång.
Men en dag, då stormen hviner
Kring Europas mossiga ruiner,
Stån J öfver fjällens topp
Utan nedgång evigt klara opp.

_____

Noter

1)

En af Valkyriorna, krigsödets Gudinnor.

2)

Både Akademien och Författaren hafva insett, att denna strof icke gör nog rättvisa åt Dalin, som bildat Svenska språket och i Svenska Skaldekonsten lemnat ett så långt afstånd emellan sig och sina närmaste

föregångare. Men då vid föreslagna ändringar och rättelser betänkligheter förekommit, har Akademien, i anseende till strofens poetiska förtjenst, ansett den kunna bibehållas, med förklaring å Författarens vägnar, att här egentligen varit fråga om den mängd af Dalins smärre tillfälliga stycken, som nästan utgöra hans så kallade *Vitterhets-arbeten*, och som tvifvelsutan hindrade honom att fullkomligen uppfylla det hopp, hvartill hans stora snille och hans första skrifter gifvit en rättvis anledning.

3)

En klippa öfver branten hänger Och nickar med en skäggig topp.

Creutz: *Sommarqväde.*

Digitaliserad av Litteraturbanken.

Konverterad av Arkivkopia och publicerad på https://arkivkopia.se/sak/littbank-FranzenFM_SangOfverCreutz1797.

Filen skapad 2018-12-13 18:26:24.617325